

DATUM

2021-04-19

SÖDRA SKOGSÅGARNA EKONOMISK FÖRENING
LANTBRUKARNAS RIKSFÖRBUND

ERT DATUM

Landsbygdsminister Jennie Nilsson
Näringsdepartementet

Kopia:
Näringsminister Ibrahim Baylan
Landshövding Anders Danielsson

Näringsdepartementet, Miljödepartementet,
Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen

Angående viltförvaltningen i Västra Götalands län

Vi skriver till er med anledning av en djup oro över viltförvaltningens utveckling i Västra Götalands län, främst konsekvenserna av de svåra viltbetesskadorna, men även Länsstyrelsens agerande och sätt att styra och leda viltförvaltningen.

Läget är ytterst allvarligt. Trots ett flertal tidigare uppvaktningar av Länsstyrelsen sker inga förändringar och inga adekvata åtgärder vidtas för att nå önskat läge. Efter snart tio år med det nya älgförvaltningssystemet är uppsatta mål inte i närheten av att nås, varken för skogstillståndet eller älgstammen, och utvecklingen mot målpåfyllelse går mycket långsamt. Vi upplever att Länsstyrelsens viltförvaltning har tappat fotfästet i tolkningen av gällande föreskrifter, vid avvägningar av olika intressen och inför beslut. Vi ser en successiv vridning och kantring bort från intentionerna med den nya älgförvaltningen och det som verkligen är tidskritiskt och samhällsviktigt. Det är markägarnas möjligheter att bedriva ett ståndortsanpassat och hållbart skogsbruk som leder till hög skogsproduktion, varierat landskap och på sikt mer viltfoder som måste värnas och styra viltförvaltningens inriktning nu, det är inte viltstammarnas numerär som behöver skyddas.

Västra Götaland avviker negativt på flera sätt jämfört med övriga landet, viltskadenivåerna är näst högst i Sverige och avskjutningsmålen för älgstammen nås inte. Älgstammens reproduktion och kalvvikter sjunker stadigt, övrigt klövvilt ökar i antal liksom konkurrensen om tillgängligt foder. Med Skogsstyrelsens definition har Västra Götaland en mycket svår skadenivå i länets skogar. I dag har mer än varannan ung tall allvarliga viltbetesskador. Konsekvenserna är flera, bland annat stora ekonomiska förluster och en betydande negativ påverkan för den biologiska mångfalden. Den sämre tillväxten ger även ett lägre upptag av koldioxid och försämrar möjligheterna att ersätta fossila material med förnybara produkter. Det höga betetrycket och den låga avskjutningen är därmed inte enbart en förlust för länets markägare. Det är en förlust för hela samhället.

Det kräver inte enbart en förklaring, utan en åtgärdsplan för att vända utvecklingen. Som framgår av förarbetena till dagens viltförvaltning (SOU 2009:54) är målet en älgstam av hög kvalitet där stammen på sikt är i balans med betesresurserna och där älgstammens storlek genom lämplig avskjutning är anpassad till betestillgången, de areella näringarna, trafiksäkerheten och rovdjursstammarna. Lägg särskilt märke till den särställning som tillskrivs markägarna i utredningen vad gäller rådigheten, då älgstammens storlek påverkar markägarens möjligheter att ta det ansvar som skogsvårdslagen och annan lagstiftning föreskriver.

Med ett alltför högt betetryck följer en försämrad skogsproduktion och virkeskvalitet. Det inverkar också på skogens struktur och sammansättning av arter, då tall skadas allvarligt eller helt slås ut och trädbildning av exempelvis rönn, asp, sälg och ek uteblir trots goda naturgivna förutsättningar. Betetrycket har således även långtgående effekter på biodiversitet och biologisk mångfald. Forskningen har tydligt visat betydelsen av ljusa tallskogar med riklig förekomst av bärris och trädbildande individer av nämnda lövträd för många djur, svampar, insekter och lavar. Brist på dessa livsmiljöer leder till lägre viltfoderproduktion, färre pollinerande insekter och en allmänt artfattigare flora och fauna som helhet. Ett av de bärande skälen till omläggningen av älgförvaltningen var att minska betesskadorna och möjliggöra god ståndortsanpassning, så att inte skogsägarna tvingas plantera gran där det bäst lämpar sig att ha tall.

Konsekvenserna av ett högt betetryck är omfattande, inte bara för markägarna utan även för länets ekonomi, sysselsättning och landskapsbild. Beräkningar från 2020 baserade på nuvarande viltskadenivåer visar att de årliga samhällsekonomiska effekterna för Västra Götaland är enorma, 740 000 skogskubikmeter skogsråvara i årlig minskad avverkningsmöjlighet och en årlig ekonomisk förlust motsvarande nästan 1,3 Mdr kr. Pengar som skulle kunnat ge ett betydande bidrag till vård, skola och omsorg. För en genomsnittlig skogsägare i länet med 100 ha stor fastighet blir effekten minskade avverkningsmöjligheter motsvarande 1,5 timmerbil med släp eller en minskad intäkt med 17 700 kr – varje år. Detta är dessutom en underskattning av de totala effekterna, då exempelvis viltskador i skog högre än fyra meter, viltskador på gröda och kostnader för viltbehandling och hjälpplanteringar inte ingår. Inte heller samhällets kostnader för vilttrafikolyckor ingår. Det är sammantaget ett mycket högt pris för att hålla vilttäteter långt över de naturgivna förutsättningarna medger.

Vi ser nu också att skadorna och det ekonomiska bortfallet på grödor ökar snabbt i de delar av länet som har en allt större övrig klövviltstam som konkurrerar om befintlig fodertillgång. Raps och havre är mycket begärligt för älgen och tillsammans med övrigt klövvilt åsamkas nu stora skador i dessa grödor. Dovahjort och rådjur orsakar även höga skördebortfall i vall och övriga höstgrödor. I den nationella livsmedelsstrategi som antogs 2017 tog riksdagen beslut om att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka och Sverige ska uppnå en högre självförsörjningsgrad. Detta innebär att det är viktigt att vi ska kunna odla fram grödor på all vår åkermark och i synnerhet i Västra Götaland som är ett av Sveriges viktigaste livsmedelsproducerande län.

Regeringens proposition 2009/10:239 är tydlig med att älgstammens storlek ”måste anpassas till den rådande och den framtida fodertillgången”. Detta ska ske genom produktionsanpassad jakt, inte genom att skogsägarna åläggs att skapa mer foder oavsett viltstammarnas numerär. Efter snart tio år med det nya förvaltningssystemet kan vi konstatera att Västra Götaland inte lyckats nå de egna målen i länets regionala förvaltningsplan för älg, bland annat att högst fem procent av tallarna får ha årsskada av viltbete, långt därifrån. Årligen får 18 procent (treårsmedelvärde) av alla unga tallar allvarliga betesskador, enligt älgbetesinventeringen (Äbin). Sedan den årliga inventeringen startade 2014 har årsskadorna i Västra Götaland stabilt överstigit 15 procent.

Vi kan inte se att detta lett till några riktade åtgärder från Länsstyrelsen och vi uppfattar Länsstyrelsens agerande som passivt, särskilt avseende fokus på de skogliga målen. Istället för att tydliggöra vikten av effektiv jakt och ökad avskjutning för att anpassa viltstammarna till rådande fodersituation i enlighet med regeringens proposition, förespråkar Länsstyrelsen främst betydelsen av att skogsägarna producerar mer foder. Vi vill i sammanhanget betona att skogsägarnas möjlighet till hållbart brukande idag, inklusive produktion av viltfoder, kraftigt påverkas av det alltför höga betetrycket, dessutom att skogsbruk i första hand regleras av skogsvårdslagen. Det är också viktigt att i sammanhanget beakta de olika tidsperspektiven som i praktiken gör det biologiskt omöjligt att hantera skog och vilt i samma tidsperspektiv. Enkelt uttryckt kan man säga att vilt växer fort, skog växer långsamt. Det tar lång tid öka viltfoderproduktionen, men viltstammarnas numerär och därmed foderkonsumtion kan minskas omgående om man verkligen bestämmer sig och ges rätt förutsättningar för det.

Länsstyrelsen har nyligen genomfört utbildningar för de av länets älgförvaltningsgrupper (ÄFG) som uppdaterar sina älgförvaltningsplaner. Det har då uttryckts att det mål som Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och skogsnäringen antagit inte är realistiskt och därför borde ändras. Länsstyrelsens företrädare har i utbildningsexemplet lagt in 15 procent årsskada på tall som mål, det vill säga tre gånger högre än länets egen regionala förvaltningsplan anger. Sett ur ett statligt förvaltningsperspektiv ställer vi oss frågande till hur Länsstyrelsen kan sätta upp egna mål i strid med de mål som Naturvårdsverket satt upp. Sett ur skoglig skadesynpunkt konstaterar vi att Länsstyrelsens agerande leder till att effekterna av viltskadorna på skog kommer att förvärras ytterligare. Istället för att vidta förbättrande åtgärder, bidrar man till att förvärra situationen.

En viktig del av problembilden är att mindre än 80 procent av hondjuren i avskjutningsplanen för älg skjutits de senaste fem åren. Då det är hondjursavskjutning som till stora delar styr viltstammars utveckling och numerär har detta påverkat önskat utfall negativt. Älgstammen minskar då inte tillräckligt mycket och inte tillräckligt snabbt för att nå uppsatta mål. Det naturliga i detta läge vore att Länsstyrelsen vidtog alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa 100% måluppfyllelse.

Nedanstående exempel ger en mer fördjupad problembeskrivning som komplement till ovanstående resonemang:

- Vi kan idag inte se att Länsstyrelsen själva gör eller gjort några konsekvensanalyser av hur betesskadorna drabbar länet där man tagit hänsyn till och viktat de områden som berörs, vare sig ur ekonomisk- eller biologisk hållbarhetssynpunkt.

- Länsstyrelsen har uppvaktats med ett flertal skrivelser från markägare, älgförvaltningsgrupper och viltförvaltningsdelegater ställda till landshövdingen och viltenheten för att uppmärksamma om det allvarliga läget inom länets viltförvaltning. LRF och skogsnäringens tjänstemän har haft upprepade kontakter med Länsstyrelsens tjänstemän inom viltförvaltningen för att föra fram aktuella fakta och bidra med kunskap om skadebilden och konsekvenserna av betesskadorna och att arbetet hittills inte fått någon synbar effekt. Vi har sakligt och metodiskt framfört synpunkter med stöd i lagar och föreskrifter i våra kontakter med Länsstyrelsen, hittills utan resultat.
- Länsstyrelsen i Västra Götalands yttrande i jaktidsremissen leder överlag till en mindre möjlighet till att kunna skydda skog och gröda mot betesskador, då man generellt föreslår förkortade jakttider, begränsningar och inskränkningar trots nuvarande skadeläge och trots Naturvårdsverkets tydliga analys och förslag. Viltet slutar inte göra skada för att jakttiden är över. Med de stora stammar av övrigt klövvilt som idag finns inom Västra Götalands län måste det förutom så långa jakttider som möjligt, även finnas generösa skyddsjaktregler för att kunna ge skogs- och markägare möjligheten till att på ett ekonomiskt hållbart sätt producera fram skogsråvara och gröda till livsmedelsproduktion.
- I samband med Länsstyrelsens hantering av den regionala älgförvaltningsplanen och rådgivningen för samrådsprocessen inom älgförvaltningen har Länsstyrelsen i Västra Götaland gått ut med skriftliga instruktioner om hur samråden bör utföras, där delar strider mot formuleringar i och innebörd av NFS 2011:7. Det gäller bland annat hur älgförvaltningsplaner och älgskötselplaner ska tas fram, vad samråd innebär och inbördes relation mellan älgförvaltningsplan och älgskötselplaner.
- Den tidsplan (årshjul) som Länsstyrelsen i Västra Götaland arbetar efter vad gäller inlämning för beslut av älgförvaltningsplaner och älgskötselplaner omöjliggör i princip att kunna tillvarata de senaste underlagen i form av resultat från inventeringar av älgstammen (spillningsinventering) och skogstillståndet enligt Äbin. Länsstyrelsen i Västra Götaland är inte villiga att ändra sin tidsplan, trots att en närliggande Länsstyrelse arbetar utefter en betydligt mer ändamålsenlig tidsplan.
- Vi upplever att markägarnas företrädare aktivt motarbetas av Länsstyrelsen. Det gäller alltifrån felaktigt skrivna protokoll till hur man tar till sig argument, värderar fakta och bemöter representanter i Viltförvaltningsdelegationen och älgförvaltningsgrupperna. Vår uppfattning är att frågor om attityd, inställning och intressen bör göras föremål för en intern diskussion inom Länsstyrelsen för att ge förutsättningar för ett återupprättat förtroende.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland har vid flera tillfällen ställt sig över Naturvårdsverkets beslut i överklagade ärenden till Naturvårdsverket. Detta finner vi vara ett ytterst rättsosäkert förfarande där Länsstyrelsen tar bort den enskildes möjlighet att få ut sin rätt av ett beslut från en överprövande myndighet.

- Länsstyrelsen i Västra Götaland har återkommande gett uttryck för synsättet att de areella näringarna i viltförvaltningen är smala särintressen som Länsstyrelsen har att balansera likvärdigt med övriga intressen. Detta finner vi anmärkningsvärt med tanke på den särställning som tillskrivs markägarna i förarbetena till nya älgförvaltningen vad gäller rådigheten. Viltstammarna påverkar markägarens möjligheter att ta det ansvar som skogsvårdslagen och annan lagstiftning föreskriver, det är dessutom markägarna som bär en stor del av de kostnader viltbetesskadorna medför.

Mot bakgrund av ovanstående förväntar vi oss:

- Att Länsstyrelsen tydligt ställer sig bakom nationellt beslutade mål för skogens utveckling såsom Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och det samlade skogsbruket uttolkat dem
- Att Länsstyrelsen ställer sig bakom intentionerna med det nya älgförvaltningsystemet, bland annat med avseende på inbördes relation mellan älgförvaltningsområde och älgskötselområde
- Att Länsstyrelsen omgående vidtar kraftfulla åtgärder i enlighet med propositionen för att ge största möjliga förutsättningar att genom produktionsanpassad jakt komma tillrätta med betesskadeproblematiken och säkerställa att viltstammarna är i balans med fodertillgången
- Att Länsstyrelsen ger areella näringar och markägarintresset den roll och den särställning som tydliggörs i förarbetena till älgförvaltningen och som motsvaras av den utsatthet och de konsekvenser dessa drabbas av vid obalans mellan viltstammar och fodertillgång, exempelvis i samband med avvägningar och beslut
- Att Länsstyrelsen agerar i enlighet med sin värdegrund på ett professionellt och respektfullt sätt i bemötandet av markägarnas företrädare i viltförvaltningen:
”Som myndighet ska vi vara experter med fokus på kompetens, objektivitet och effektivitet. Samtidigt som det är lika viktigt att vårda våra relationer, att kunna konsten att lyssna och handlägga med god service. Vi ska stå för stabilitet och rättssäkerhet genom att värna om att våra gemensamma överenskommelser i samhället följs. Samtidigt ska vi bidra till ständiga förbättringar och bli en öppnare och mer nyskapande Länsstyrelse.”

Vi vänder oss till er eftersom alla tidigare försök att genom dialog och samverkan med Länsstyrelsen förändra deras agerande och sätt att leda viltförvaltningen inte gett resultat. Vi önskar ett särskilt regeringsuppdrag eller annan åtgärd som leder till att ovanstående punkter genomförs.

Lena Ek, ordförande
Södra Skogsägarna ekonomisk förening

Palle Borgström, ordförande
Lantbrukarnas Riksförbund